

Костиренко Т.О.

студентка,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ДИТЯЧІ ХРЕСТОВІ ПОХОДИ 1212 РОКУ

Джерела про дитячі хрестові походи різнопланові. Здійснений історіографічний аналіз із даної теми засвідчив, що вона недостатньо досліджена. Релігійні автори замовчували. В історичних дослідженнях про хрестоносців дитячим хрестовим походам присвячували нечисленні сторінки між описами четвертого (1202–1204) та п'ятого (1217–1221) хрестових походів.

Авторка використала праці А. Домананина, К. Монусової, Г. Мишо та ін.

Незважаючи на те, що тема стосується XIII ст., проблема участі дітей у справах дорослих, а саме збройних конфліктах, є і зараз. У них беруть участь близько 300 тисяч дітей 10-15 років у 30 державах (Ірак, Узбекистан, Уганда, Колумбія та ін.), попри заборони Конвенції ООН про права дитини.

Автор поставила мету – охарактеризувати дитячі хрестові походи 1212 року як складову частину релігійного життя середньовічної Європи.

Для її реалізації використано загальнонаукові методи: історико-порівняльний, аналітичний, історико-хронологічний та ін.

Успенський Ф. І. зазначив: «Хрестові походи – це військово–колонізаційні рухи західноєвропейського лицарства, частково міщан і селян, які здійснювалися у формі релігійних війн, під гаслом звільнення християнських святинь у Палестині з-під влади мусульман [6, с. 124]».

Тривали з 1096 по 1270 рр., католицька церква організувала 8 хрестових походів в ім'я визволення Гробу Господнього. Термін «хрестові походи» з'явився XIII ст. і став загальноприйнятим з XVII – XVIII ст. [6, с. 125]

Привід – виступ Папи Римського Урбана II у Клермоні 27 листопада 1095 р. про визволення Святої землі. Хрестові походи спричинені комплексом соціально-економічних, зовнішньополітичних і релігійно-психологічних факторів: 1) прагнення католицької церкви поширити вплив, звільнити Святу Землю від турків; 2) королі й вища знать – знайти нові володіння та підданих; 3) селяни – отримати свободу й землю; 4) купецтво – встановити нові торговельні зв'язки зі Сходом; 5) релігійне піднесення і сподівання отримати спокуту за всі провини; 6) дрібні лицарі – покращити становище грабунками східних земель [3, с. 29].

Спочатку вони були масовими і стихійними. Учасники: магнати, лицарі, селяни, міська біднота, діти, купецтво італійських та південнофранцузьких міст. Потім соціальна база хрестоносного руху звузилася, учасниками стали лише лицарі. З кінця XII ст. походи організовували правителі найбільших держав Західної Європи за підтримки римських пап та італійських республік, насамперед Венеції [4, с. 152]. Хрестові походи отримали суперечливу оцінку в історії. Вони подавалися як результат втручання небесних сил у земні справи,

бажання феодалів збагатитись, папський захід, організований з корисливих мотивів політичного характеру, фанатизм і середньовічних людей.

А про дитячі походи коротко згадують близько 20 авторів, які вели свої записи в роки, близькі до подій 1212 року. Наприклад, із хроніки:

«Хрестовий похід, званий дитячим, 1212 рік»: «У означену епоху була зроблена сміховинна вилазка: діти і обізнані люди поспішно і необдуманно виступили в хрестовий похід, рухомі скоріше цікавістю, ніж турботою про спасіння душі...вирушили діти..., дорослі – йшли натовпами з порожніми гаманцями, наповнивши...Німеччину, країну Галлів і Бургундію...» [5, с. 210].

На чолі хрестового походу дітей став дванадцятирічний французький хлопчик-пастух Стефан (у деяких джерелах – Етьєн) із містечка Клуа, неподалік від Орлеану. У травні 1212 р. Стефан оголосив, що йому явився Ісус Христос у вигляді ченця: «З вуст дітей виходить сила, яка зламає ворога. Щоб визволити Гроб Господній, достатньо лише безгрішності дітей і Христова слова, яке вони принесуть із собою в Палестину» [5, с. 211]. Із цього дня Стефан мандрував Францією, закликаючи дітей взяти участь у поході.

Автор дослідила, що причинами дитячих хрестових походів були: 1)напружене церковно–релігійне життя у XIII столітті; 2)недостатня любов і турбота батьків; 3) відсутність дієвих заборон влади; 4) бажання дітей бути схожими на дорослих, вирішувати складні справи та проблеми; 5) помста за своїх рідних, які загинули в перших Хрестових походах; 6) дитячий фанатизм; 7) прагнення здобути славу.

Збиралися до Вандому з різних куточків Франції – Бретані, Аквітанії, Лангедока, Гасконі. Формувалися загони прибічників, які йшли з хрестами, запаленими свічками, співаючи церковні гімни і псалми. До загонів приєднувалися навіть діти зі знатних сімей. Майже в усіх у Палестині билися родичі, деякі з них загинули. Діти мріяли помститися мусульманам, прославити себе, продовжити справу старшого покоління хрестоносців [2, с. 330].

Король Філіпп II Август, одержавши відповідь учених–богословів з Паризького університету, що цей похід є витвором сатани і дітей негайно треба повернути додому, король видав указ про заборону ходіння до Палестини і пораду «викинути дурниці з голови і повертатися до батьків» [3, с. 258].

Але вагомішими були слова Папи Римського Інокентія III: «Ці діти докоряють нам, дорослим: поки ми спимо, вони з радістю виступають у святу землю». Незважаючи на заборони, діти натовпом бігли у Вандом [4, с. 152].

Разом із дітьми у похід рушили священники і ченці. Багато з них намагалося зупинити дітей, вмовити їх повернутися до осель. Приблизно у середині липня 1212 р. Французькі діти вирушили з Вандому на південь і через місяць, подолавши відстань у 500 км, через Тур і Ліон дісталися до Марселя, їх було понад 30 тис. Стефан запевнив своїх послідовників, що море розступиться перед ними, і юні посланці Христа підуть у Святу землю суходолом. Але дива не сталося. Дехто з дітей почав повертатися додому. Доля хрестового походу була під загрозою. Але тут на допомогу юним хрестоносцям прийшли два заможні марсельські купці – Гуго Ферреус і Уільям Поркус. Вони надали дітям кораблі і продовольство. Значна частина дітей, злякавшись морської подорожі,

втекла додому. Ті, що залишилися – майже 5 тисяч дітей – розмістилися на семи кораблях. Наприкінці серпня кораблі покинули марсельську гавань [1, с. 297]. Вони не знали, що ніколи не повернуться.

Вісімнадцять років про них нічого не чули. 1230 р. в Європі з'явився чернець, що відплив на одному з кораблів разом із дітьми з Марселю. Він розповів, що 2 кораблі загинули під час шторму неподалік від острова Сардинія, а 5 інших дісталися до Алжиру, де на них чекали місцеві работоргівці.

Частину дітей араби залишили в Алжирі, а інших відправили до Єгипту і Багдаду, шляхом через Палестину. Хрестоносці потрапили до «святої землі», проте з мотузкою на шії. Там малолітні хрестоносці гинули від важкої праці, побоїв і хвороб. Деякі прийняли іслам, вивчили арабську мову. Із полону ніхто не повернувся. А Стефан, очевидно, загинув під час шторму [1, с. 61].

Другий дитячий хрестовий похід. На Нижньому Рейні виступив дев'ятирічний хлопчик Ніколас. Він виїжджав на возі з хрестом і запевняв, що розступляться морські води, а ті, хто слідує за ним, пройдуть до Єрусалиму. «Те, що не змогли зробити батьки, – говорив він, – буде дароване дітям».

Дослідник Вадим Ерліхман наводить цифру 7 тисяч учасників, а вчені Катерина Монусова та Василь Балух – 20 тисяч. Вік дітей становив 6–12 років.

«Тисячі... дітей вишикувалися колонами... дерев'яні хрести і знамена. Були й прапори... з зображеннями Ісуса Христа, Богородиці з немовлям... У кожного на сорочці хрест червоного та зеленого кольорів [3, с. 313]».

Діти заспівали гімн на славу Христа, який самі створили, до нашого часу не зберігся. Неподалік від Кельна «військо» Ніколаса розбилося на дві колони. Одну очолив Ніколас, а другу – хлопчик, чиє ім'я хроніки не зберегли. Колона Ніколаса рухалася на південь: Лотарингією вздовж Рейну, заходом Швабії та через Бургундію. На чолі з іншим хлопчиком прямували до Середземного моря через Франкенію і Швабію. Але ці два шляхи в Італію загороджували Альпи.

Діти десятками тонули при переправах через річки, голодні хворіли, втомлювались, тому деякі тікали додому. Але дитяча «армія» поповнювалась юнаками з придорожніх селищ [5, с. 213]. Не скрізь їх годували і дозволяли залишатися на нічліг. Іноді взагалі проганяли, оберігаючи своїх дітей.

Воду замінював сніг. Спали на землі. Багато загинуло, зірвавшись зі скель. Італія зустріла дітей з ненавистю, адже через Альпи перейшли діти тих, чий батьки з Фрідріхом Барбаросою спричинили горе цій країні. Милостиню давали нечасто. Частина дітей повернулася назад [2, с. 330].

До Генуї дійшли близько чотирьох тисяч. Частина дітей залишилася напіврабами, але більшість продовжувала йти. Потім дісталися Бриндізії. Того року там через страшенну спеку був голод, деякі хрестоносці померли [5, с. 216].

Работоргівці хотіли продати дітей, але архієпископ завадив, купивши два невеликих кораблі для порятунку, та, вийшовши з гавані, ці судна потрапили в шторм і потонули [1, с. 61]. Рибалки після аварії поховали на безлюдному острові сотні дитячих трупів. Через 20 років дітей перепоховали і спорудили церкву Нових Непорочних Немовлят. Майже три століття так було, поки церква зруйнувалася [5, с. 217].

Середньовічні історики вважають, що небагато дітей допливли до берега, та чи їх зустріли, свідчень не збереглося [6, с. 126]. За дослідженнями Б. Куглера, Ніколас залишився живим і 1219 року воював у Єгипті [3, с. 312].

Авторка окреслила наслідки: 1) загибель 100 тис. дітей; 2) учасники стали рабами, жебраками; 3) деякі одержали притулок у небайдужих людей.

Отже, дитячі хрестові походи 1212 року стали важливою, трагічною складовою частиною релігійного життя середньовічної Європи, адже ці події вплинули на загальні настрої того часу, ускладнивши кризу хрестоносної ідеї.

Список використаних джерел:

1. Балух В. О., Коцур В. П. Історія середніх віків: У 2 – х т.: Т. 2: Високе пізнє середньовіччя. – Чернівці: ТОВ «Видавництво наші книги», 2010. – 496 с.
2. Доманин А. А. Крестовые походы. М.: Центрполиграф, 2010. – 432 с.
3. Куглер Б. История крестовых походов. Ростов н/Д: «Феникс», 1998. – 512 с.
4. Мишо Г. История крестовых походов. – М.: МГПВОС, 1995. – 368 с.
5. Монусова Е. История крестовых походов. – М.: Астрель – СПб, 2010. – 516 с.
6. Успенский Ф. И. История крестовых походов. – М.: СПб, 2000. – 448 с.

Левчук О.В.

аспірант,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ДЖЕРЕЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЗЕТНОЇ ПЕРІОДИКИ КИЄВА 1905–1914 РР. У ВИВЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ МІСЬКОГО ПОВСЯКДЕННЯ

Динамічні процеси індустріалізації, розвиток інфраструктури, поява додаткових робочих місць та сплеск політичної активності, зумовлений революційним підйомом 1905-1907 рр., призвели до швидкого зростання населення Києва. Демографічна планка, досягнувши в 1905 р. 450 тис. осіб, продовжувала невпинно зростати і піднялася напередодні Першої світової війни до позначки в 629,3 тис. осіб [1, с. 67]. Разом з тим, простежується формування нового типу міського жителя – людини з певним життєвим укладом та психологією, яка відносить себе не стільки до етнічної, як до соціальної і професійної груп.

Важливу роль у вивченні соціальної складової міського повсякдення, поряд з іншими групами історичних джерел (документами офіційного характеру, мемуарною літературою, епістолярною спадщиною) займає місцева преса того часу, яка відображала життя міста практично по годинно. Аналіз матеріалів київських газет 1905-1914 рр. дозволяє прослідкувати не лише буденне життя безликого міського соціуму в цілому, а й окремих його складових, виділити соціальні групи і прошарки, їх цінності, ідеї, шляхи